

Przepisy kodeksu postępowania karnego wskazują, że zasadniczo wszystkie rozprawy karne są jawne – czyli dostępne dla wszystkich zainteresowanych osób. Jawność rozprawy trwa od chwili wywołania sprawy do chwili zamknięcia rozprawy i ogłoszenia wyroku (za wyjątkiem narady nad wyrokiem). W rozprawie biorą udział strony, ich obrońcy i pełnomocnicy, osoby będące świadkami, biegłymi oraz publiczność.

Art. 355. Rozprawa odbywa się jawnie. Ograniczenia jawności określa ustawa.

W charakterze publiczności na sali rozpraw mogą przebywać jedynie osoby pełnoletnie i nieuzbrojone. Wyklucza się również udział osób nietrzeźwych lub innych, których postawa nie licuje z godnością Sądu. Przewodniczący może zezwolić na obecność na rozprawie małoletnim oraz osobom obowiązany do noszenia broni.

Art. 356. § 1. Na rozprawie oprócz osób biorących udział w postępowaniu mogą być obecne tylko osoby pełnoletnie, nie uzbrojone.

§ 2. Przewodniczący może zezwolić na obecność na rozprawie małoletnim oraz osobom obowiązany do noszenia broni.

§ 3. Nie mogą być obecne na rozprawie osoby znajdujące się w stanie nie licującym z powagą sądu.

Art. 357. § 1. Sąd może zezwolić przedstawicielom radia, telewizji, filmu i prasy na dokonywanie za pomocą aparatury utrważeń obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy, gdy uzasadniony interes społeczny za tym przemawia, dokonywanie tych czynności nie będzie utrudniać prowadzenia rozprawy, a ważny interes uczestnika postępowania temu się nie sprzeciwia.

§ 2. Sąd może określić warunki, od których uzależnia wydanie zezwolenia przewidzianego w § 1.

Z urzędu: Art. 359. Niejawna jest rozprawa, która dotyczy:

- 1) wniosku prokuratora o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i zastosowanie środka zabezpieczającego,
- 2) sprawy o pomówienie lub znieważenie; na wniosek pokrzywdzonego rozprawa odbywa się jednak jawnie.

W przypadku spraw o pomówienie lub znieważenie „dysponentem” jawności rozprawy jest pokrzywdzony, który może złożyć wniosek o rozpoznanie sprawy w trybie jawnym.

Art. 360. Wyłączenie jawności rozprawy

§ 1. Sąd wyłącza jawność rozprawy w całości albo w części, jeżeli jawność mogłaby:

- 1) wywołać zakłócenie spokoju publicznego,
- 2) obrażać dobre obyczaje,
- 3) ujawnić okoliczności, które ze względu na ważny interes państwa powinny być zachowane w tajemnicy,
- 4) naruszyć ważny interes prywatny.

§ 2. Sąd wyłącza jawność całości lub części rozprawy także na żądanie osoby, która złożyła wniosek o ściganie.

§ 3. Sąd może wyłączyć jawność całości albo części rozprawy, jeżeli choćby jeden z oskarżonych jest nieletni lub na czas przesłuchania świadka, który nie ukończył 15 lat.

W razie wyłączenia jawności **mogą być obecne na rozprawie**, oprócz osób biorących udział w

postępowaniu, **po dwie osoby wskazane przez oskarżyciela publicznego, oskarżyciela posiłkowego, oskarżyciela prywatnego i oskarżonego (Art. 361. § 1.)** Jeżeli jest kilku oskarżycieli lub oskarżonych, każdy z nich może żądać pozostawienia na sali rozpraw po jednej osobie. Przewodniczący poucza obecnych o obowiązku zachowania w tajemnicy okoliczności ujawnionych na rozprawie toczącej się z wyłączeniem jawności i uprzedza o skutkach niedopełnienia tego obowiązku. Rozpowszechnianie informacji z rozprawy prowadzonej z wyłączeniem jawności jest zagrożone karą do 2 lat pozbawienia wolności.

Uchwała SN (7) z 28.3.2012 r., I KZP 26/11

1. W postępowaniu karnym jawne są posiedzenia, na których sąd „rozpoznaje lub rozstrzyga sprawę” w rozumieniu art. 42 § 2 ustawy z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.; dalej jako: PrUSP).

2. Pojęcie „sprawa”, interpretowane przy uwzględnieniu treści art. 45 ust. 1 Konstytucji, oznacza sprawę w zakresie głównego przedmiotu postępowania, a także kwestii incydentalnej, która związana jest z możliwą ingerencją w sferę podstawowych praw zagwarantowanych przepisami Konstytucji.

3. Wyłączenie jawności posiedzenia, na którym sąd rozpoznaje lub rozstrzyga sprawę, dopuszczalne jest jedynie w wypadku przewidzianym w ustawie (art. 42 § 3 PrUSP).

Sąd Najwyższy podkreślił, iż – zgodnie z pierwszym stanowiskiem reprezentowanym w orzecznictwie - brak w Kodeksie postępowania karnego unormowań regulujących jawność posiedzeń nie oznacza, że są one niejawne, a więc niedostępne dla uczestników postępowania i publiczności (zob. uzasadnienie uchwały SN z 25.3.2004 r., I KZP 46/03, OSNKW Nr 4/2004, poz. 39). Stanowisko przeciwne zaprezentowane zostało m.in. w postanowieniach SA w Katowicach z 8.12.2010 r. (II S 69/10), z 18.1.2011 r. (II AKz 880/10) oraz z 14.9.2011 r. (II S 40/11).

Sąd Najwyższy (7) uznał, iż brak w przepisach ustawy karnej procesowej normy statuującej zewnętrzną jawność posiedzenia nie oznacza, że w systemie prawnym takiej normy brakuje. Zdaniem SN, wyrażono ją wprost w art. 42 § 2 PrUSP, zgodnie z którym sądy rozpoznają i rozstrzygają sprawy w postępowaniu jawnym. Stosownie do art. 42 § 3 PrUSP, rozpoznanie sprawy w postępowaniu niejawnym lub z wyłączeniem jawności jest dopuszczalne jedynie na podstawie przepisów ustawy.

Sąd podkreślił, iż nie na każdym posiedzeniu sądu dochodzi do „rozpoznawania i rozstrzygnięcia sprawy”. Kluczowe znaczenie ma tu termin „sprawa”. Trybunał Konstytucyjny, interpretując art. 45 ust. 1 konstytucji, uznaje, że ze sprawą mamy do czynienia zawsze wówczas, gdy w grę wchodzi rozstrzygnięcie o prawach danego podmiotu (zob. wyrok TK z 6.12.2004 r., SK 29/04, OTK-A Nr 11/2004, poz. 114, z 5.7.2005 r., SK 26/04, OTK-A Nr 7/2005, poz. 78). Także w orzecznictwie SN wiąże się to pojęcie z rozstrzygnięciem o prawach podmiotowych (uchwała z 9.6.1995 r., III CZP 72/95, OSNC Nr 10/2005, poz. 146), względnie - z rozstrzygnięciem sporu powstałego na podstawie stosunku regulowanego przepisami prawa materialnego (uchwała z 14.1.2010 r., III SZP 3/09, OSNAPUS Nr 13-14/2010, poz. 176).

Gdy rzecz dotyczy sprawy karnej, nie można ograniczać pojęcia „rozpoznawanie i rozstrzygnięcie sprawy” do orzekania o głównym przedmiocie procesu. Dlatego jawne muszą być wszystkie te posiedzenia, na których orzeka się o głównym przedmiocie procesu, a także inne, na których orzeka się o ważnych prawach uczestników postępowania. Zdaniem SN, jawne muszą być posiedzenia, na których rozpoznaje się wniosek o skazanie bez rozprawy (art. 343 KPK), orzeka się w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania (art. 342 KPK), czy o jego umorzeniu (art. 340 KPK). W przypadku zagadnień incydentalnych posiedzenia jawne być – co do zasady – nie muszą. Inaczej będzie z posiedzeniami, na których zapadają incydentalne decyzje, mające kluczowe znaczenie dla praw osób, których dotyczą (decyzje o pozbawieniu wolności, o umieszczeniu oskarżonego na

obserwacji psychiatrycznej w zakładzie zamkniętym). Wyjątkiem jest posiedzenie, na którym sąd wyraża zgodę na kontrolę i utrwalanie rozmów telefonicznych lub innych przekazów informacji. Z samej bowiem istoty orzekania o podsłuchu wynika tajność posiedzenia sądowego; instalowanie podsłuchu nie miałyby wszak żadnego sensu po ujawnieniu tej okoliczności.

Sąd Najwyższy podkreślił, że nie mają atrybutu jawności posiedzenia, które odbywają się w toku postępowania przygotowawczego. Sąd w tym przypadku dokonuje jedynie czynności w postępowaniu przygotowawczym. „Rozpoznawaniem i rozstrzygnięciem sprawy” są natomiast czynności sądowe podejmowane na posiedzeniach w związku z zaskarżeniem postanowień kończących postępowanie przygotowawcze (art. 306 § 1 KPK). W tym bowiem wypadku sąd orzeka o losach sprawy w zakresie jej głównego przedmiotu.

Zdaniem SN, jawne być muszą niektóre przynajmniej posiedzenia, na których sąd podejmuje decyzje z zakresu współpracy międzynarodowej w sprawach karnych oraz współpracy z państwami członkowskimi UE (postępowanie w przedmiocie dopuszczalności ekstradycji - art. 603 § 1 KPK, wykonania europejskiego nakazu aresztowania - art. 6071 § 1 KPK, czy w przedmiocie określenia kwalifikacji prawnej oraz podlegających wykonaniu w Polsce kar i środków – art. 611c KPK).

Jeśli chodzi o wyrok nakazowy, zdaniem SN, to, że sąd wydaje go na posiedzeniu bez udziału stron, nie stoi na przeszkodzie przyjęciu, iż posiedzenie to korzysta z atrybutu jawności w jej aspekcie zewnętrznym.

Sąd Najwyższy odniósł się także do wyłączeń jawności posiedzeń sądowych. Należy przyjąć, że nie są jawne posiedzenia sądowe w toku postępowania przygotowawczego, choćby uznano, że następuje na nich „rozpoznawanie i rozstrzygnięcie sprawy”, albowiem postępowanie przygotowawcze objęte jest tajemnicą (por. art. 241 § 1 KK).

Istnieją także podstawy do wyłączenia – przynajmniej w części – jawności posiedzenia w przedmiocie obserwacji oskarżonego w zakładzie leczniczym w trybie określonym w art. 203 § 1 KPK. Wynikają one z gwarantującego tzw. tajemnicę psychiatryczną art. 50 ust. 1 ustawy z 19.8.1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (t. jedn.: Dz.U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375 ze zm.).

Zdaniem SN, nie są jawne ponadto posiedzenia, jeśli jawność byłaby wyłączona w wypadku rozpoznawania sprawy na rozprawie, co wynika ze stosowanych do posiedzeń per analogiam art. 359 i n. KPK.

Sąd Najwyższy odniósł się także do reguł rządzących ogłaszaniem wyroków i postanowień. W ustawie procesowej brak jest przepisu, który pozwoliłby na wyłom od zasady publicznego ogłaszania wyroków. Odmienne przedstawia się zagadnienie publicznego ogłaszania postanowień wydanych na posiedzeniu. Brak jest jednak powodów, dla których postanowienie nie miałoby podlegać publicznemu ogłoszeniu, jeżeli zostało wydane na posiedzeniu dostępnym dla publiczności. Za dopuszczalne uznał SN zrezygnowanie z tej czynności wówczas, gdy na posiedzenie nie stawił się ani żaden z uczestników, ani też żaden postronny obserwator.